

PERHEVÄKIVALTATEHTÄVÄ

TIETOJENVAIHTO VIRANOMAISTEN VÄLILLÄ

Heidi Perälä / TAMK

Ilari Saarikivi / Polamk

11/2020

Tiivistelmä

Tekijät Perälä Heidi, TAMK Saarikivi Ilari, Polamk	Tutkinto Ensihoitaja-sairaanhoitaja AMK Poliisi AMK (muunto)
Julkaisun nimi Perheväkivaltatehtävä Tietojenvaihto viranomaisten välillä	Julkisuusaste julkinen
Ohjaaja Kujanpää Olavi, Polamk Nurminen Minna, TAMK Räsänen Marjo, TAMK	Opinnäytetyön muoto Toiminnallinen opinnäytetyö
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämä opinnäytetyö on tehty osana Tampereen ammattikorkeakoulun ja Poliisiammattikorkeakoulun pilottiyhteistyötä.</p> <p>Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen kehitystyö, jonka tarkoituksena on tuottaa koulutusmateriaali perheväkivallasta ja viranomaisten toiminnasta tällaisella tehtävällä. Yhteistyöviranomaisina tässä opinnäytetyössä ovat ensihoito, poliisi sekä sosiaalitoimi. Produktina teimme tarkistuslistat kullekin ammattikunnalle asioista, joita tulee esille viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa perheväkivaltatehtävällä. Nämä tarkistuslistat ovat työn liitteinä. Opinnäytteen tietoperusta kerättiin laadullisen tutkimuksen menetelmin puolistrukturoidun teemahaastattelun, asiantuntijahaastatteluiden ja kirjallisuuden avulla. Tavoittelemme opinnäytetyöllämme käytännön hyötyä työelämän näkökulmasta ja tavoitteenamme on lisätä varmuutta ja osaamista perheväkivaltatilanteissa toimimiseen liittyen sekä viranomaisten väliseen tietojenvaihtoon näillä tehtävillä.</p> <p>Perheväkivallan tunnistaminen ja perheväkivaltatilanteessa toimiminen vaativat ilmiön tuntemista sekä perheväkivallan merkkien tunnistamista. Tämän johdosta käymme työssä läpi perheväkivaltailmiön taustaa, jotta auttajana pystyy ymmärtämään asiaa syvemmin. Viranomaisten välinen tiedonvaihto toimii käytännössä melko hyvin. Kuitenkin tietojenvaihtoa ohjaavien lakien ja säännösten osaamisessa on kehitettävää. Myös toisen viranomaisen toiminnan tunteminen edesauttaa yhteistyötä. Tarkistuslistoista olisi hyvä saada käytännön kokemuksia ja palautetta, joka on yksi jatkotutkimus- ja kehitysehdotus.</p> <p>Tästä opinnäytetyöstä julkaistaan samansisältöinen työ niin Poliisiammattikorkeakoulun kuin Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisujärjestelmien kautta, ja molempien tekijöiden nimellä.</p>	
Sivumäärä 37+3	Tarkastuskuukausi ja -vuosi Marraskuu 2020
<p>Avainsanat</p> <p>ensihoito, poliisi, sosiaalitoimi, perheväkivalta, tietojenvaihto, viranomaisyhteistyö</p>	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TAVOITE	6
3 TEORIA	7
3.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	7
3.2 Kvalitatiivinen menetelmä	8
3.3 Teemahaastattelu.....	9
4 PERHEVÄKIVALTA	10
4.1 Perheväkivalta ilmiönä.....	10
4.2 Perheväkivallan esiintyvyys.....	13
4.3 Perheväkivallan ilmenemismuodot	15
4.4 Perheväkivallan vaikutuksia lapsiin.....	16
4.5 Viranomaiset perheväkivaltatehtävällä	17
4.5.1 Ensihoitopalvelu	18
4.5.2 Poliisi.....	19
4.5.3 Sosiaalitoimi	21
5 TIETOJENVAIHTO HÄLYTYSTEHTÄVÄLLÄ	21
5.1 Ensihoitajana	23
5.2 Poliisina.....	26
5.3 Sosiaalityöntekijänä	28
6 PRODUKTINA TARKISTUSLISTA	30
7 POHDINTA	31
LÄHTEET	34
LIITTEET	38
Liite 1. Tarkistuslista ensihoitajalle	38
Liite 2. Tarkistuslista poliisille.....	39
Liite 3. Tarkistuslista sosiaalitoimelle.....	40

1 JOHDANTO

Käsitlemme tässä opinnäytetyössä perheväkivaltaa ja ensihoidon, poliisin sekä sosiaalityötoimen välillä tapahtuvaa tiedonvaihtoa tällaisella tehtävällä. Erityisesti perheväkivaltatilanteisiin liittyen tarvitaan toimivaa moniviranomaisyhteistyötä ja olennainen osa sitä on kommunikointi toisen viranomaistahon kanssa. Lait ja säädökset ohjaavat sitä, mitä tietoja toiselle viranomaiselle on luvallista jakaa. Käytännön työssä on välttämätöntä tuntea nämä säännöt, jotta tiedonkulun toimivuus pystytään takaamaan ja sitä kautta tehokas asiakkaan avun saaminen sekä asiakkaan oikeuksien toteutuminen. Tutkimme, kuinka käytännön työtä tekevät ensihoitajat, poliisit ja sosiaalityöntekijät osaavat salassapitoa koskevia säännöksiä ja millaista koulutusta he haluaisivat asiaan.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön produktina teimme aiheesta tarkistuslistat ensihoitajan, poliisin sekä sosiaalityöntekijän työn tueksi. Nämä tarkistuslistat ovat liitteenä työsämme ja ovat tiivistelmä asioista, joita eri viranomaiset joutuvat työssään pohtimaan salassapitovelvollisuuden takia. Tarkistuslistan voi halutessaan tulostaa, ja pitää mukana. Nämä listat muistuttavat lyhyesti, mitä asioita voi tai pitää kertoa toiselle viranomaiselle salassapitosäännösten estämättä.

Tässä opinnäytetyössä käsittelemme moniviranomaisyhteistyötä perheväkivaltatehtävällä tietojenvaihdon näkökulmasta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, mitä kukin viranomainen saa toiselle viranomaiselle kertoa, mitä on velvollisuus kertoa sekä mitä pitää sisällään salassapitovelvollisuus. Yhteistyötä tekevät viranomaiset ovat tässä tapauksessa poliisi, ensihoito sekä sosiaalityötoimi. Keskitymme tehtävällä toimimiseen, jolloin väkivaltatilanne on tapahtunut ja paikalla on todennäköisesti yllä mainitut viranomaiset.

Tietojenvaihto on yksi tärkeä osa moniammatillista yhteistyötä ja viranomaisten välistä viestintää. Viranomaisten välistä viestintää on tutkittu ja tehty kehitystyötä sen saralla ja siihen on kiinnitetty erityistä huomiota. Asiasta on mm. Valtioneuvosto antanut valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohjeen (Valtioneuvoston julkaisu 2019:23). Tässä ohjeessa annetaan kattavia ohjeita niin tehostetun viestinnän tilanteisiin kuin tavalliseen viestintään. Asiantuntijahaastatteluisamme kävi ilmi, että asia osataan käytännössä melko hyvin. Laskiperustaa ei välttämättä tunneta niin hyvin. Silti aihe nähdään tärkeäksi, koska käytännön työssä tietojenvaihtoon liittyy usein ”mututuntuma”. Tehtävän hoitamista ja työn kuormi-

tusta helpottaa se, että tietää miten päätöksensä ja toimintansa perustelee. Näin välttyään myös virheiltä.

Myös omien käytännön kokemuksiemme perusteella niin opinnoista kuin työelämästäkin aiheeseen perehtyminen on pitkälti oman mielenkiinnon varassa. Jokainen ammattilainen varmasti toimii tilanteessa parhaaksi näkemällään tavalla ja asiakkaan parhaaksi, mutta on tärkeää perustaa päätökset tosiasioihin. Ensihoitajakoulutuksessa viranomaisyhteistyötä käsitellään melko vähän ja toisten viranomaisten toiminnan tuntemisessa on paljon opittavaa.

Vaikka perheväkivalta on tilastojen mukaan valitettavan yleistä, ei yksittäiselle työntekijälle välttämättä kovin usein tule kohdalle tällaista tehtävää. Harvoin vastaan tulevia tehtäviä ja tilanteita tulee säännöllisesti kerrata osaamisen varmistamiseksi. Kyseisiin tilanteisiin ei synny rutiinia, sekä monet tärkeät periaatteet saattavat unohtua ja toiminnasta tulla epävarmaa. Opinnäytetyömme lisäarvo on otsikkomme mukaisen tiedon, eli perheväkivallan ymmärtäminen ja viranomaisten välisen tietojenvaihdon, lisääminen ja toiminnan kehittäminen perheväkivaltatehtäviin liittyen. Lisäksi työmme tuo keskeisen salassapitoon ja ilmoitusvelvollisuuteen tai ilmoitusoikeuteen vaikuttavia seikkoja esiin. Tämä opinnäytetyö tarjoaa valmiin koulutuspaketin kyseisille viranomaisille työyhteisöihinsä.

Laajassa mielessä opinnäytetyömme tarjoaa lisäarvoa koko yhteiskunnan kannalta ajateltuna siten, että eri viranomaiset osaavat toimia lainopillisesti oikein ja tehokkaasti. Tieto liikkuu eri viranomaisten välillä niin kuin se on tarkoitettu, kun eri toimijat osaavat tiedonvaihtoa säätelevät lakipykälät. He eivät tietämättömyyttään tai epävarmuuttaan jätä kertomatta oleellisia asioita toiselle viranomaiselle ja toisaalta taas tuntevat salassapidon alaiset asiat eivätkä syyllisty rikkeisiin niitä kertoessaan eteenpäin. Tästä syntyneestä oikeanlaisesta toiminnasta hyötyvät asiakkaat ja sitä kautta arvostus ja luottamus viranomaisia kohtaan säilyy.

Aihevalinta nimenomaan perheväkivaltatehtäviin liittyen sai alkunsa Tampereen ammattikorkeakoulun ja Poliisiammattikorkeakoulun yhteistyöpilotista, jonka pääteemana on lähisuhdeväkivalta ja viranomaisyhteistyö. Kyseiseen pilottiin liittyy kolme erillistä ryhmää, jotka tekevät itsenäiset opinnäytetyöt samasta aihepiiristä.

2 TAVOITE

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on koota yhteen tietoa perheväkivallasta ja tiedon vaihtamista määritteleviä lakeja sekä käsitellä tiedonvaihtoa perheväkivaltatehtävään liittyen. Opinnäytetyön teoriaosuuden pohjalta kokoamme tuotoksena tarkistuslistan käytettäväksi asian kertaamiseen ja tarkistamiseen. Tarkoituksenamme on luoda selkeä kokonaisuus lakipykäliin perustuen ja ennen kaikkea kokonaisuus, josta asian opiskelu ja tarkistaminen sujuvat. Tarkoituksena on, että opinnäytetyötämme pystyisi käyttämään koulutuksen perustana työyhteisössä sekä itseopiskelumateriaalina.

Selvitimme haastattelujen avulla, miten työyhteisöissä tämä asia osataan ja käytännössä toteutuu. Kysyimme myös, mitä ongelmia ja kehitysehdotuksia aiheeseen liittyen ilmenee. Näitä tietoja hyödynnämme tehdessämme käytäntöön suunnattua produktia, jonka toivomme tuovan apua kenttätyöhön sekä myös asian opiskeluun. Tarkoituksena on myös lisätä osaamista ja tietoisuutta perheväkivaltaan liittyen. Käsittelemme teoriaosuudessa perheväkivallan esiintymistä ja miten perheväkivalta suomalaisessa yhteiskunnassa ilmenee. Tämä on tärkeää ilmiön ymmärtämisen, ja siten perheväkivallan kohteen ja tekijän auttamisen kannalta.

Työmme tavoitteena on parantaa tietoisuutta tiedonvaihtoon liittyvistä säännöksistä, sekä lisätä ammattilaisen osaamista sekä varmuutta aiheesta. Ammattilaisen päätöksenteko tehtävällä helpottuu ja selkeytyy, kun hän tietää päätöstä ohjaavat säännöt. Tätä kautta myös viranomaisten välinen yhteistyö selkeytyy ja sujuvoituu. Yksittäisen työntekijän näkökulmasta on tärkeää toimia ohjeiden mukaisesti oman oikeusturvan vuoksi. Asiakkaan näkökulmasta oikein tapahtuva tiedonkulku on olennaista avun oikeellisuuden ja mahdollisimman mutkattoman viranomaisprosessin kannalta. Epäselvyydet tiedon jakamisessa aiheuttavat tiedonkulun katkeamista, viiveitä, haittaa asiakkaalle sekä viranomaistehtävän hoitaminen hidastuu.

Opinnäytteen valmistuttua sen uhkana on jäädä unohtuiksi ja suuren viranomaiskannan tavoittamattomiin. Pyrimme varmistamaan, että näin ei kävisi ja keinona on, että teemme julkisen opinnäytetyön, joka on kaikkien heidän käytössään, jotka etsivät tietoa kyseisestä aihepiiristä. Lisäksi hyödynnämme omia yhteistyöverkostojamme. Etenkin opinnäytetyön toisella tekijällä on pitkä työura poliisina ja edellytykset levittää tietoa eteenpäin, ja myös kouluttaa asiaa. Mikäli onnistumme opinnäytetyölle asetetuissa tavoitteissamme ja siitä

tulee hyvä koulutus/tietopaketti työyhteisöille, niin sana kiirii näissä piireissä ja työtä tullaan hyödyntämään useissa työpaikkakoulutuksissa.

3 TEORIA

3.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen on yksi vaihtoehto ammattikorkeakouluissa tehtävälle tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Toiminnallisella opinnäytetyöllä pyritään esimerkiksi ohjeistamaan, järjeistämään taikka opastamaan toimintaa. Oleellista tällaisessa työssä on, että opinnäytetyö on käytännönläheinen ja työelämälähtöinen sekä samalla osoittaa tekijänsä riittävää alan tietojen ja taitojen hallintaa. (Airaksinen ym. 2003, 9–10.) Kun toiminnallista opinnäytetyötä aloitetaan tekemään, suunnitelman teko on hyvä aloittaa lähtötilanteen kartoittamisesta. Työn aihe saadaan usein oman koulutusohjelman opinnoista ja opinnäytetyön pyrkimyksenä on kehittää tekijän osaamista. On selvitetävää jo olemassa olevat samanlaiset ideat. Hyvää ideaa ei kannata toistaa, vaan on pyrittävä luomaan jostain innovatiivista ja uutta. Selvitetään myös idean tarpeellisuus sekä idean kohderyhmä. (Airaksinen ym. 2003. 15–16, 27.)

Tähän pyrimme saamaan varmistusta haastattelemalla muutamia asiantuntijoita, ja heiltä saadut vastaukset ohjasivat meitä työn tekemisessä. Toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena syntyy myös joku konkreettinen tuote. Tämä tuotos suunnitellaan palvelemaan opinnäytetyön kohderyhmää. Syntyvässä opinnäytetyöraportissa käsitellään työssä käytettyjä keinoja ja selvitetään käytetty ajankohtainen ja luotettava teoretieto. (Airaksinen ym. 2003, 51.) Opinnäytetyömme tuotokseksi syntyi tarkistuslistat, joissa on tiiviisti keskeisiä asioita muistin tueksi. Toiminnallisessa opinnäytetyössä ei ole välttämätöntä käyttää tutkimuksellisia menetelmiä ja analysoida kerättyä aineistoa niin tarkasti kuin perinteisessä tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Aineiston voi kasata haastatellen henkilöitä, jotka liittyvät työhön. Näistä konsultaatioista saatua aineistoa käytetään sitten työssä päättelyn tukena ja tuomaan teoreettista syvyyttä. (Airaksinen ym. 2003, 56–58.) Käytimme asiantuntijahaastatteluita myös työn aiheen rajaamiseksi ja tukemaan työmme sisältöä. Valitsimme toiminnallisen menetelmän työmme toteutustavaksi aiheen ja syntyvän tuotoksen ohjaamina. Käytimme useita tutkimustapoja ja työn kaksijakoinen rakenne, eli teoria ja tuotos, tukivat tätä toteutustapaa.

Toisaalta tässä työssä tarkastellaan lainsäädäntöä salassapitoon ja tietojen luovuttamiseen eri viranomaisten välillä ja jäsenellään niihin liittyvää normistoa. Sitä kautta työmme sisältää myös oikeusdogmaattisia piirteitä. Nykyaikaisessa tutkimustyössä ei ole kiellettyä käyttää useampaa eri tieteellistä menetelmää ja hyvään lopputulokseen voi päästä eri menetelmiä yhdistelemälläkin. Jokainen tutkija tekee oman tutkimuksensa ja sekoittaa värit omalla, ainutlaatuisella tavallaan. Hän voi antaa myös nimen omalle metodilleen, ja näin metodien kirjo vain kasvaa. (Hirsjärvi ym. 2008, 165.)

3.2 Kvalitatiivinen menetelmä

Kvalitatiivisesta tutkimusmenetelmästä puhuttaessa tarkoitetaan laadullista menetelmää, jolla tarkoitetaan kokonaista joukkoa erilaisia tutkinnallisia tutkimuskäytäntöjä. Laadullisella menetelmällä pyritään lisäksi ymmärtämään ilmiöitä. Kvalitatiivinen tutkimus tarkoittaa laadullista tutkimusta, jossa tavoitteena on tutkittavan ilmiön syvälinen ymmärtäminen ja tulkinta. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään sanoja ja lauseita, kun taas määrällisessä tutkimuksessa keskitytään lukuihin ja suoraviivaiseen prosessiin tiukkoine tulkintasääntöineen. (Kananen. 2017, 35.)

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että aineisto kerätään luonnollisissa tilanteissa ja siksi tiedon keruussa suositaan usein ihmistä. Yleisimpiä metodeja kvalitatiivisissa tutkimuksissa ovat muun muassa teemahaastattelu, ryhmähaastattelut, osallistuva havainnointi ja erilaisten tekstien diskursiiviset analyysit. (Hirsjärvi ym. 2008, 162.) Hyvän laadullisen tutkimusraportin tulee sisältää samat elementit kuin hyvän määrällisenkin tutkimusraportin. Lukijan tulee saada raportin perusteella käsitys siitä, miten tieto on hankittu ja miten luotettavasta tiedosta on kysymys. (Metsämuuronen 2008, 62.)

Tässä työssä olemme käyttäneet laadullisen tutkimusmenetelmän keinoja ensin perehtymällä alan kirjallisuuteen ja etsimällä valitsemaamme aiheeseen syventävää tietoa ja parantamaan ymmärtämystämme asiassa. Haastattelemalla asiantuntijoita haimme tarkennuksia tutkimukseemme ja havaintoihimme. Opinnäytetyötä kasatessamme käytimme business canvas -mallia. Tällä mallilla kuvasimme itsellemme, ketkä työssämme ovat asiakkaina ja mitä hyötyä tästä on heille. Mallinsimme, miten saamme työmme tulosta levitettyä ja millainen vaikuttavuus sillä on tuloksellisesti ja mitä kustannusvaikutuksia mahdollisesti on. Mallin tarjoamat vastaukset ovat kirjoitettu työmme tekstin sisään sopiviin kohtiin.

3.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelua pidetään puolistrukturoituna menetelmänä ja siinä ominaista on haastattelun aihepiirin samanlaisuus kaikille. Se käsitetään usein lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuotona. Teemahaastattelussa vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan kukin haastateltava voi vastata omin sanoin. (Hirsjärvi ym. 2008, 47.) Teemahaastatteluissa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelussa oletuksena on se, että sillä voidaan tutkia kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia jne. Se tuo myös yksilön, eli haastateltavan oman äänen kuuluviin. (Hirsjärvi ym. 2008, 47-48.)

Käytimme työssämme teemahaastattelua, koska se mahdollisti vapaamuotoiset vastaukset. Pystyimme ohjaamaan haastattelua käymällä etukäteen miettimämme aiheet läpi ja rakentamalla kysymykset analyysin perusteella sopiviksi. Haastattelu toteutettiin sähköpostitse maassa vallitsevan korona-epidemian takia ja videoneuvottelun järjestäminen kaikille sopivaan ajankohtaan ei järjestynyt. Haastattelukysymykset rakennettiin swot-analyysin avulla, jotta saataisiin eri näkökulmia vastauksiin. Swot-mallilla rakennetuilla kysymyksillä haettiin vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia sekä uhkia, joita vastaajat pohtivat viranomaisten tietojenvaihdon suhteen. Kysymykset muotoiltiin niin, että vastaajat saivat kertoa oman käsityksensä asiasta ja perustella näkemyksiään vapaasti.

Laadullista tutkimusta tehdessä aineiston keruussa voidaan käyttää erilaisia menetelmiä. Yleisimpiä näistä on haastattelu, kysely, havainnointi sekä kirjallisen materiaalin käyttö. (Metsämuuronen, 2001, 38.) Työssämme keskityimme enimmäkseen kirjallisen materiaalin käyttöön, erityisesti lakipykälää koskevissa kohdissa. Haastattelut ohjasivat työtämme ja myös omalla havainnoinnilla oli oma osansa työtä rakentaessa.

Toteutimme siis sähköpostilla haastattelun jokaisen ammattiryhmän edustajalle. Alueellisesti haastateltavat olivat Kymenlaakson alueelta vanhojen kontaktien kautta, mutta he tuntevat alansa toimintaa hyvin laajasti. Ensihoidosta haastateltavaksi valikoitui nykyään esimiestehtävissä toimiva ensihoitaja, jolla on pitkälti lähes kolmenkymmenen vuoden kokemus ensihoitotehtävistä ja pitkä kokemus eri esimiestehtävistä ensihoidossa. Poliisista haastatteluun valikoitui parikymmentä vuotta kenttäjohtotehtäviä tehnyt ylikonstaapeli ja sosiaalitoimen haastattelukysymyksiin vastasi kolmen hengen tiimi Kymenlaakson sosiaali- ja kriisipäivystyksestä.

Haastattelut toteutettiin aiheen valinnan jälkeen ohjaamaan työn sisältöä ja auttamaan tutkimuksessa, mitä ongelmia asiantuntijat näkevät viranomaisyhteistyössä perheväkivaltaan liittyen ja tiedonvaihtoon näillä tehtävillä. Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että aihe on tarpeellinen ja vaatii aika ajoin tapahtuvaa kertaamista työyhteisöissä. Tästä johtuen rakensimme työhömmme perheväkivaltaa koskevan osion ja tietojenvaihtoa koskevan osion. Haastatteluista nousi esiin, että käytännön työn tekijät joutuvat usein tekemään ratkaisuja nopeasti, yksin ja kiireen alla. Tästä johtuen rakensimme produktina tehdyn tarkistuslistan, josta jokainen työssämme käsitelty viranomainen voi tarkistaa muistinsa tueksi oleellisia asioita. Tarkistuslistoja ei ole vielä testattu käytännössä, koska ne valmistuivat aivan työn loppuvaiheessa. Ne kävivät parilla asiantuntijalla luettavana ja he toivoivat, että ne olisivat yksinkertaisia ja vain vähän tekstiä sisältäviä pieniä listoja muistin tueksi. Tällöin ne olisi helppo ottaa mukaan tehtävälle esimerkiksi muistiinpanovälineiden väliin.

4 PERHEVÄKIVALTA

4.1 Perheväkivalta ilmiönä

Perhe- ja lähisuhdeväkivallasta puhuttaessa käytetään eri termejä, jotka rajaavat käsiteltävää ilmiötä eri näkökulmista. Lähisuhdeväkivalta-käsite pitää sisällään sellaiset väkivallan teot, joiden tekijä ja uhri ovat tai ovat olleet läheisessä suhteessa (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2020). Perheväkivalta tarkoittaa perheen sisällä tapahtuvaa väkivaltaa, joka voi olla avo- tai aviopuolisoiden välistä, vanhemman lapsen kohdistamaa tai lapsen vanhemman kohdistamaa (Sariola 2015). Parisuhdeväkivallasta puhuttaessa tarkoitetaan pelkäämään kumppanien välillä tapahtuvaa väkivaltaa (Karhu 2019, 11).

Lähisuhdeväkivalta on merkittävä hyvinvointiin sekä turvallisuuteen kielteisesti vaikuttava tekijä. Se lisää vakavan vammautumisen ja akuuttien traumojen riskiä, liittyy ennen aikaisiin kuolemiin, keskenmenoihin raskaana olevilla naisilla, itsemurhiin, posttraumaattiseen stressiin, paniikkihäiriöihin sekä esimerkiksi päihteiden käyttöön. Itse lähisuhdeväkivalta sekä sen uhassa eläminen lisäävät sairastuvuutta ja oirehdintaa niin psyykkisesti kuin fyysisestikin (Notko ym. 2011, 1599.) Lähisuhdeväkivallan kielteiset vaikutukset näkyvät myös väkivallan uhrien lisääntyneenä terveystieteiden palvelujen käyttönä (Kivelä 2020, 204).

Perheessä, jossa on perheväkivaltaa, toistuvat tyypillisesti tietyt vaiheet. Walker (1989) käsittelee artikkelissaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja parisuhdeväkivaltaa, sekä kuvaa parisuhdeväkivaltaa väkivallan kierteen avulla (kuvio 1). Ensin välit kiristyvät ja jännitys kasvaa kumppanien välillä. Tätä seuraa kontrolloivaa käytöstä, pelkoa, ahdistusta ja uhri alkaa varoa tekemisiään, läsnä on uhkan ilmapiiri. Tätä ajanjaksoa seuraa väkivallanteko, jota on kuvattu räjähdysenä. Tässä akuuttivaiheessa voi olla mukana ulkopuolisia, kuten poliisi tai terveydenhuolto, joilta haetaan apua. Väkivallan teon jälkeen tekijä tyypillisesti selittelee tekoaan, tuntee syyllisyyttä, pyytelee anteeksi tai vähättelee tekemisiään. Anteeksipyyntöjä siivittävät lupaukset, ja mahdollisesti myös väkivallan hyvittely. Tässä vaiheessa asiat tuntuvat olevan paremmin, herää usko parempaan ja siihen, että tilanne on hallinnassa, ja näin ei tule enää tapahtumaan. Tässä vaiheessa tyypillisesti tehdään päätös suhteeseen jäämisestä. Kyse on kuitenkin väkivallan kiertestä, jolloin parempia aikoja seuraa tyypillisesti välien kiristyminen uudelleen. Tilanteessa oleva väkivallan uhri ei välttämättä pysty näkemään tilannetta tällaisena toistuvana kaavana, vaan yrittää olla parempi äiti ja parempi puoliso, ja tehdä kaikkensa, jotta asiat olisivat paremmin. Puolisosta yritetään nostaa esille hänen hyviä piirteitä ja korostaa niitä. Ajan kuluessa kuitenkin väkivalta pahenee ja muuttuu rajummaksi ja sitä tapahtuu useammin. (Walker 1989, 697.)

Kuvio 1. Perheväkivallan kierre. Sovellettu artikkelista, Walker 1989.

Erityisen satuttavaa perheväkivallasta tekee se, että tekijä on uhrin läheinen. Uhrilla ja tekijällä on tunneside heidän ollessaan samaa perhettä, ja uhri voi olla myös tekijästä riippuvainen. Väkivaltaisesta suhteesta voi olla todella vaikea lähteä, ja hakea apua. (Nipuli 2019, 15.) Väkivallasta irtaantumista ja ulkopuolisille asian kertomista vaikeuttavat monet tekijät, kuten siihen liittyvät häpeän, syyllisyyden, riittämättömyyden ja pelon tunteet. Väkivallan jatkuessa voi käydä niin, että siitä tulee ikään kuin normaali osa arkea, eikä sitä enää tunnista väkivallaksi ja poikkeavaksi käytökseksi, jolloin siihen sopeutuu ja oppii elämään asian kanssa. (Rikosuhripäivystys.)

Väkivaltaisesta suhteesta irti pääseminen on pitkä prosessi, joka voi jo ajatuksena olla uuvuttava. Tätä voi olla ulkopuolisena hankala ymmärtää. Päätöksen tekemiseen ja eroon kuuluu monia vaikeita tunteita ja käytännön asioiden pohtimista (Rikosuhripäivystys). Suhteesta lähteminen voi tuntua vaikealta myös sen takia, että ajatellaan että on kaikkien edun mukaista pysyä suhteessa ja perhe pysyy ehjänä lapsille, taloudellinen tilanne voi olla epävakaata, oman ja lasten turvallisuuden puolesta pelkääminen, voimattomuus muutokseen ja avun hakemiseen. Myös ulkopuolista painostusta suhteeseen jäämisestä saattaa esiintyä. Toivo paremmasta on meissä syvällä, ja siihen uskotaan viimeiseen asti. Perhe on yksi elämän suuri osa-alue, joten on inhimillistä, että viimeiseen asti sitä yrittää pitää kasassa. (Rikosuhripäivystys.)

Perheväkivalta on ylisukupolvinen ilmiö, sen yhtenä taustasyynä voidaan nähdä omassa lapsuudessa koettu väkivalta. Muita altistavia tekijöitä ovat miessukupuoli, nuori ikä, alkoholin käyttö, heikko taloudellinen tilanne, alhainen koulutustaso sekä heikot suhteet omiin vanhempiin. (Kivelä 2020, 203.) Lapsuudessaan perheväkivaltaa kokeneet käyttävät todennäköisemmin väkivaltaa aikuisuudessaan, ja omassa perheessään. Ylisukupolvisen perheväkivaltaan voidaan ajatella liittyvän myös sukupolvien yli siirtyvä traumatisoituminen, mikä näkyy perheen vuorovaikutuksessa ja perheenjäsenten rooleissa. (Keiski 2018, 384.) Nämä vaikuttavat esimerkiksi lapsuuden ympäristössä ja lapsen kasvuun ja kehitykseen.

4.2 Perheväkivallan esiintyvyys

Yksiselitteistä kuvaa perheväkivallan esiintyvyydestä on hankala muodostaa ja tilastotietoa vääristää se, että perheväkivalta on piilorikollisuutta, ja siitä päätyy vain murto-osa viranomaisten tietoon ja siten tilastoihin. Kaikkia tekoja ei ilmoiteta poliisille, ja ilmoittamishalukkuudessa lienee myös eroja sukupuolten välillä. Miehet eivät myöskään välttämättä miellä heihin kohdistunutta parisuhdeväkivaltaa niin usein rikokseksi kuin naiset. (Putkonen 2011, 1213.)

Perheväkivallan esiintyvyyttä voidaan kuitenkin tarkastella eri tilastojen valossa. Nostamme tässä esille Tilastokeskuksen tilastoja, rikosuhritutkimuksen tuloksia, Nollalinjan käytöstä kerättyä tilastotietoa sekä yhden erikoissairaanhoidossa tehdyn tutkimuksen. Edellä mainittujen tahojen tiedoista saadaan eri näkökulmia perheväkivallan esiintymiseen, ja sitä kautta tiedot täydentävät toisiaan.

Tilastokeskuksen aineisto on kerätty poliisille ilmoitettujen rikosten (tässä yhteydessä huomioon on otettu seksuaalirikokset, henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, vapaudenriisto, laiton uhkaus, vainoaminen, pakottaminen, ihmiskauppa, ryöstö, kiristys) pohjalta (Tilastokeskus 2020). Tilastokeskuksen (2020) mukaan vuonna 2019 pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa oli 10 600 uhria viranomaisten tietoon tulleissa rikoksissa. Tilasto käsittelee perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa, jolloin se ei ole suoraan sovellettavissa perheväkivallan yleisyyden tulkintaan. Kuitenkin aikuisiin kohdistuneesta perhe- ja lähisuhdeväkivallasta puolet oli parisuhdeväkivaltaa, ja uhreista 76,8 % oli naisia. Alaikäisiä kaikista uhreista oli 24,6 %. Epäillyistä 78,2 % oli miehiä. Uhrien määrä kokoaisuudessaan kasvoi 7% edellisvuodesta.

Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa (Danielsson & Näsi 2020) on kerätty tietoa kansalaisilta kyselyn avulla, kyselyyn osallistui 4 332 15 – 84 -vuotiasta vastaajaa. Rikostilastot ja viranomaislähteet eivät kuvaa väkivallan ja rikosten esiintymistä täydellisesti, koska vain osa rikoksista tulee viranomaisten tietoon. Uhritutkimusten keskeinen tavoite on mitata rikollisuutta, joka ei päädy poliisin tietoon. Erityisesti lievän väkivallan esiintyminen viranomaisilastoissa on sattumanvaraisempaa. Rikosuhritutkimus on riippumaton ja sen tarkoituksena on täydentää viranomais tietoa, sekä myös kartoittaa vastaajien kokemuksia. Noin 10 – 13 prosenttia väkivaltarikoksista tulee poliisin tietoon. (Danielsson & Näsi 2020, 3–15.)

Kumppanin taholta fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa naiset olivat kokeneet miehiä useammin. Vakavan fyysisen väkivallan teossa miesten ja naisten välillä ei ollut eroja. Vastanneista 3,2 % miehistä ja 7,0 % naisista on kokenut fyysistä väkivaltaa, sillä uhkailua tai seksuaalista väkivaltaa entisen tai nykyisen puolison tai seurustelukumppanin taholta. Perheväkivaltaa jonkun perheenjäsenen taholta oli pelännyt naisista 6 % ja miehistä 3 %. (Danielsson & Näsi 2020, 13–16.)

Nollalinja on valtakunnallinen auttava puhelin lähisuhdeväkivaltaa kokeville naisille sekä miehille, heidän läheisilleen ja myös ammattilaisille. Nollalinja on tarkoitettu myös naisille, jotka kokevat muuta kuin lähisuhdeväkivaltaa. Nollalinja on aloittanut toimintansa vuoden 2016 lopussa. Vuoden 2017 sinne tuli puheluita lähemmäs 8 000, joista vastattiin 4 889 puheluun. Soittajista väkivallan kohteeksi oli joutunut 3 181 henkilöä, joista naisia 86,6 % ja miehiä 15,3 %. Tekijänä oli mies 76,8 % tapauksista. Esiin tulleiden tapausten perusteella väkivaltaa koettiin useita kertoja lähes puolessa tapauksista, toistuvaa tai jatkuvaa se oli 45 prosentissa tapauksista. Väkivaltaa oli tapahtunut vain kerran noin 7% tapauksista. (Hietämäki 2018, 13–15.) Myös Tilastokeskuksen (2020) mukaan vuonna 2019 tietoon tulleista perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksien uhreista 20 % joutui väkivallan kohteeksi useammin kuin kerran. Heistä noin 88 % oli aikuisia, joista yli 90 % naisia. (Tilastokeskus 2020.)

Väkivallan muodoista selvästi yleisintä on henkinen väkivalta sekä fyysinen väkivalta. Nollalinjaan soitettujen puheluiden perusteella tehdystä tilastosta käy ilmi, että henkistä väkivaltaa ilmenee valtaosassa tapauksista, ja fyysistä väkivaltaakin yli puolessa tapauksista. Väkivallalla uhkaa uhri koki yli 20 prosentissa yhteydenotoista, taloudellista ja seksuaalista väkivaltaa esiintyi noin 10 prosentissa tapauksista. Esille tuli myös vainoamista, kaltoinkohtelua ja kulttuurista väkivaltaa, joiden osuudet jäivät muutamaankin prosenttiin puheluista. (Hietämäki 2018,16.)

Lääkärilehti Duodecimissa julkaistussa tutkimusartikkelissa Notkon ym. (2011) tekemässä tutkimuksessa tutkittiin lähisuhdeväkivallan kokemuksia Keski-Suomen keskussairaalan synnytysyksikössä, päivystyspoliklinikalla sekä psykiatrisella osastolla olevilla potilailla. Tutkimus toteutettiin vuonna 2010 käyttämällä tutkimusta varten luotua suodatin- ja kartoituslomaketta potilaskontakteissa hoitajan toimesta ja siihen osallistui 530 vastaajaa. Väkivaltaa kokeneista potilaista lähes kaikki olivat kokeneet henkistä väkivaltaa, fyysistä väki-

valtaa oli kokenut 46,2 – 70 % ja seksuaalista väkivaltaa 25 – 30,8 % vastanneista. Kaikissa potilasryhmissä 60 – 70 % vastanneista kertoi joutuneensa useammin kuin kerran elämänsä aikana väkivallan kohteeksi. Mielenkiintoista on myös se, että yleisin väkivallan tekijä oli synnytysyksikön ja päivystyspoliklinikan potilailla entinen kumppani, kun taas psykiatrisilla potilailla pahoinpitelijä oli yleisimmin isä, äiti, isä- tai äitipuoli, tai muu huoltaja. Nykyinen kumppani oli tekijänä 17,5 – 37,5 % tapauksista. (Notko ym. 2011, 1599 - 1602.)

Tutkimustuloksista voidaan huomata, että henkinen ja fyysinen väkivalta monesti kytkeytyvät toisiinsa. Lähisuhdeväkivalta on usein myös toistuvaa. Vaikka tutkimuksessa tutkittiin lähisuhdeväkivallan tunnistamista erikoissairaanhoidossa, on tuloksena saatu huomio siitä, että ilman systemaattista lähisuhdeväkivallasta kysymistä tai kartoituslomaketta lähisuhdeväkivallan olemassaolo potilaiden elämässä olisi jäänyt huomaamatta, tärkeä myös niin perusterveydenhuollossa kuin sairaalan ulkopuolisessa ensihoidossakin. Tutkijat toteavatkin, että terveydenhuollon työntekijöillä on keskeinen rooli lähisuhdeväkivallan uhrin, tekijöiden sekä todistajien kohtaamisessa ja väkivaltailmiön tunnistamisessa, sillä apua haetaan useimmiten terveydenhuollon palveluista. Väkivallan tunnistamatta jättäminen lisää vakavan vammautumisen riskiä sekä vaarantaa uhrin, sekä myös muun perheen, turvallisuuden. Lasten normaali kasvu ja kehitys ovat vaarassa, jos he joutuvat kasvuympäristössään elämään väkivallan pelossa tai näkevät väkivallan käyttöä. (Notko ym. 2011.)

4.3 Perheväkivallan ilmenemismuodot

Perheväkivalta voi olla fyysistä, henkistä, seksuaalista, taloudellista tai lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua (Kivelä 2020, 203). Fyysinen väkivalta voi olla lyömistä, tukistamista, läpsimistä, potkimista, kuristamista tai terä- ja ampuma-aseen käyttämistä väkivallan teossa (Rikoksantorjuntaneuvosto). Henkinen väkivalta voi ilmetä pelotteluna, jatkuvana vähättelynä, väkivallalla uhkailuna tai nöyryyttämisenä. Uhkailu voi ilmetä myös perättöminä syytöksinä tai toinen vanhempi voi uhkailla, että katkaisee toisen vanhemman välit lapsiin. (Rikoksantorjuntaneuvosto; Sariola 2015.) Myös parisuhteessa voi olla seksuaalista väkivaltaa, se voi ilmetä raiskauksena tai pakottamisena seksiin. Perheessä seksuaalinen väkivalta voi lisäksi näkyä inestinä. (Rikoksantorjuntaneuvosto.) Läheisessä suhteessa koettu seksuaalinen väkivalta voi olla hankalaa tunnistaa väkivallaksi, ja lisäksi se aiheuttaa häpeää ja vaikuttaa luottamussuhteeseen (Päättönen 2019, 8).

Vaikka perheväkivaltaa luokitellaankin tekemuodon mukaan esimerkiksi fyysiseen, psyykkiseen, seksuaaliseen ja taloudelliseen väkivaltaan lähteestä riippuen, perheväkivalta esiintyy useimmiten monien väkivallan ilmenemismuotojen summana. Esimerkiksi fyysisen väkivallan käyttöön liittyy useimmiten myös henkistä väkivaltaa, joka ilmenee esimerkiksi uhkailuna, kiristämisenä tai toisen alistamisena (Karhu 2019, 9). Väkivalta on voinut jatkua pitkään tai olla yksittäinen teko. Karhun (2019, 9) mukaan Minna Piispa (2008) on jaotellut väkivaltaa sen perusteella, onko väkivalta esimerkiksi yksittäinen tapaus, joka on tapahtunut aiemmin ja jota voidaan kuvata yksittäisenä ylilyöntinä, vai toisena ääripäänä pitkään jatkunut väkivalta, joka on saanut useita väkivallan ilmenemismuotoja, ja parisuhhteessa esiintyy myös vakavaa kontrollointia, uhkailua ja elinpiirin rajoittamista, joka johtaa jatkuessaan sosiaaliseen eristymiseen.

4.4 Perheväkivallan vaikutuksia lapsiin

Jos perheessä esiintyy väkivaltaista käyttäytymistä, se vaikuttaa jokaiseen perheen jäsenen, ellei suoraan, niin välillisesti. Vaikka väkivalta ei kohdistuisi suoraan lapseen, joutuu hän sitä näkemään ja kuulemaan. (Keiski 2018, 383.) Lapsen kehitykselle ja kasvulle on haitallista elää väkivaltaisessa ympäristössä, jossa on läsnä väkivallan kokeminen tai sen pelko (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2019, 15; Kivelä 2020, 204; Sariola 2015). Lapsiin kohdistuva väkivalta onkin määritelty Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen Väkivaltakäsitteiden sanastossa (2020, 8) toimintana, joka saattaa aiheuttaa taikka aiheuttaa lapselle fyysisiä vammoja taikka vaarantaa lapsen turvallisuuden, hyvinvoinnin, terveyden taikka emotionaalisen kehityksen. Väkivalta kohdistuneena lapseen voi ilmentyä muiden väkivallan muotojen lisäksi laiminlyöntinä. Se tarkoittaa perustarpeiden, hoivan ja huolenpidon tyydyttämättä jättämistä (Väkivaltakäsitteiden sanasto 2020,10).

Pelon ja turvattomuuden tunteiden keskellä kasvava lapsi altistuu myöhemmin kehittyville haasteille, kuten ahdistukselle, masennukselle, väkivaltaisuukselle, käytösongelmille sekä lukuisille muille fyysisille ja psyykkisille terveyshaitoille (Nipuli 2019, 15). Lisäksi vanhempien välinen suhde ja vuorovaikutus on malli lapsen sosiaaliselle vuorovaikutukselle ja muodostuville ihmissuhteille (Kivelä 2020, 204).

Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tulleista perheväkivallan uhreista 2 600 oli alaikäisiä, eli hieman alle 25 prosenttia. Alaikäisiin kohdistuneesta perheväkivallasta 96 % oli aikuisen tekemää, ja tästä 65 % miesten tekemää (Tilastokeskus 2020). Myös naisilla on siis merkittävä osuus lähisuhdeväkivallan tekijöinä. Perheväkivaltaa kohdistuu kaiken ikäisiin lapsiin. Tilastokeskuksen (2020) tilastojen mukaan alaikäisistä uhreista 21% oli alle 5-vuotiaita, 40% 5-9-vuotiaita, 26% 10-14-vuotiaita ja 13% 15-17-vuotiaita.

4.5 Viranomaiset perheväkivaltatehtävällä

Perheväkivaltaan liittyviä tehtävälajeja voi olla useita, eikä aina ole tiedossa, että olemme matkalla perheväkivaltatilanteeseen. Poliisin perheväkivaltatehtävät voivat vaihdella ilmoituksesta häiritsevästä metelistä toiseen ääripäähän kuten törkeään väkivaltaan ja aseella uhkaamiseen tai jopa henkirikokseen (Fagerlund 2016, 22). Ilmoituksen tekijänä perheväkivaltatilanteessa on useimmissa tapauksissa uhri itse (42% tapauksista) tai naapuri (22% tapauksista). Joku muu soitti hätäkeskukseen 12 prosentissa tapauksista, ja 24 prosentissa tapauksista soittajan suhde uhriin ei ollut tiedossa. Joku muu tarkoittaa tässä esimerkiksi muualla asuvaa läheistä, jolle on herännyt huoli uhrista. (Fagerlund 2016, 35.)

Viranomaiset saapuvat paikalle perheväkivaltatilanteisiin yleensä akuutissa vaiheessa ja kun on tapahtunut fyysistä väkivaltaa, kuten lyömistä, hakkaamista, kuristamista, aseellista väkivaltaa tai pahoinpitelyä. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltailmiön ymmärtäminen laajemmin on tärkeää, sillä kyseessä ei ole vain pelkkä väkivallan teko. Siihen liittyy erityistä haavoittuvuutta lähisuhteen vuoksi, sekä usein pitkään jatkunut henkinen piina ja mahdolliset aiemmat väkivallan teot. Tilanne todennäköisesti myös jatkuu, ellei siihen puututa. Uhrille, tekijälle ja koko perheelle tulisi saada apua. Tämä on syytä ottaa huomioon tehtävällä toimissa, jossa esiin tulee epäily perheväkivallasta tai väkivallanteko.

Perheväkivaltatilanteisiin liittyy useimmiten alkoholi. Fagerlundin (2016, 53) tutkimuksen aineistosta käy ilmi, että uhreista 59 prosenttia ja tekijöistä 70 prosenttia oli tapahtumahetkellä päihtyneitä. Päihtymystila vaikuttaa siihen, että välejä selvitetään todennäköisemmin fyysisen väkivallan kautta. Humalalla on myös se vaikutus, että tapahtumien kulku jää monesti epäselväksi tai päihtyneen uhrin asema heikentyy, jos humalatila heikentää uskottavuutta. (Fagerlund 2016, 53 – 54).

Kohteessa ei ole välttämättä kovin hyviä mahdollisuuksia keskustella väkivallasta, eikä se olekaan uhrille täysin turvallinen ympäristö asian esiin tuomiseen. On kuitenkin hyvä muistaa ja osata tiettyjä asioita, joita on hyvä ottaa huomioon perheväkivaltaa kokeneen henkilön kohtaamisessa. Väkivallasta voi ja pitää kysyä suoraan, sekä kuunnella myötätuntoisesti ja avoimesti (Kero ym. 2019). Ota myös kantaa väkivaltaan, ja kerro että sinulla on ilmoitusvelvollisuus tietyistä rikoksista (Kero ym. 2019). Arvioi uhrin ja perheen turvallisuus ja avun tarve, sekä tarjoa tietoa palveluista ja huolehdi avun saannin jatkuvuudesta (Kero ym. 2019). Ota huomioon, että uhria puhuttaessa väkivallan tekijä ei ole läsnä. (Kero ym. 2019.) Ei siis aleta puhuttamaan uhria, kun tilanne on päällä ja tekijä vieressä. Tässä voi tehdä yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa ja poliisi voi paikalla ollessaan jutella tekijän kanssa toisessa tilassa, kun ensihoitajat ovat uhrin kanssa toisaalla. Mikäli sosiaali-toimikin on jo saapunut paikalle, pystyvät he käynnistämään omia toimiaan, kun kaikki viranomaiset tekevät näin yhteistyötä tehtäväpaikalla.

4.5.1 Ensihoitopalvelu

Ensihoitopalvelu on sairaalan ulkopuolella tapahtuvaa terveydenhuollon päivystystoimintaa. Vain osa ensihoitotehtävien laajasta kirjosta liittyy äkilliseen sairastumiseen, onnettomuuksiin tai tapaturmiin. Sosiaalinen hätä ja mielenterveydelliset ongelmat löytävät paikansa ensihoidon hälytyksistä yhä useammin. Ensihoito tekee tiivistä yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa, ja yhteistyö korostuu etenkin onnettomuuksissa ja väkivaltatilanteissa. (Kuisma ym. 2018, 14.) Lainsäädäntö ja viranomaismääräykset ohjaavat ensihoitopalvelun järjestämistä ja toimintaa. Ensihoitopalvelun järjestämisestä on säädetty terveydenhuoltolaissa 2010/1326, ja vastuu ensihoidon järjestämisestä on sairaanhoitopiirillä.

Ensihoitaja voi kohdata perheväkivaltaa mennessään hoitamaan päivittäistehtävää, etenkin yksityisasuntoon mennessä. Perheväkivallan tunnistamiseksi hoitohenkilökunnan on tärkeää osata epäillä väkivallan mahdollisuutta ja omata rohkeutta ottaa asia puheeksi, sillä se ei välttämättä tule ilmi ellemme osaa kysyä (Kivelä 2020, 204; Rikoksentorjuntaneuvosto). Tyypillistä on esimerkiksi kotona tapahtunut vahinko ja vammalöydökset, jotka eivät täsmää ensihoitajan haastattelussa esille tuleviin tietoihin. Tekijän ja uhrin läheinen suhde vaikeuttaa tapausten ilmituloa (Fagerlund 2016, 14), ja perheväkivaltaa voidaan esimerkiksi yrittää peitellä ja selitellä.

Turvallisuus on läsnä ensihoitajan työssä koko ajan (Sederholm 2017, 5). Työturvallisuus koostuu niin työturvallisuudesta kuin potilasturvallisuudestakin. Sederholm (2017, 5 – 6) kuvailee turvallisuutta monen osatekijän summana, siihen kuuluvat mm. suojavaarusteet- ja välineet, turvallinen hälytysajoneuvon kuljettaminen ja liikenneturvallisuuden huomiointi, potilaan hoidossa ja siirrossa käytettävien välineiden hyödyntäminen sekä riittävä ammatillinen osaaminen ja työhyvinvointi. Kuten huomaamme, turvallisuus kulkee mukana jokaisella ensihoitotyön osa-alueella. Väkivallan kohtaaminen on vain yksi osa ensihoidossa kohdattavia turvallisuusuhkia (Sederholm 2017, 5). Väkivaltatehtävällä sen osuus kuitenkin korostuu, ja siitä tulee entistä suurempi uhka. Kohteessa saattaa olla väkivallan uhka ja tekijällä mahdollisesti jokin tekoväline, jota hän on voinut käyttää myös väkivallan teossa yksityisasunnossa.

Ensihoidon rooliin perheväkivaltatehtävällä kuuluu fyysisten vammojen tutkiminen ja hoitaminen, ja potilaan kuljettaminen tarvittaessa jatkohoitoon. Mikäli fyysiset vammat eivät edellytä hoitoon lähtemistä, on vähintäänkin ensihoidon tehtävä tarjota kriisiapua ja henkistä tukea sekä ohjata jatkohoitoon ja antaa tietoa avun mahdollisuuksista. Joskus tilanne edellyttää poliisin pyytämistä paikalle tai sosiaaliviranomaisten tilanteeseen puuttumista. Tärkeää perheväkivallan osapuolia autettaessa on ohjata heidät auttaviin palveluihin (Fagerlund 2016, 6), ja tarjota tietoa tilanteen eteenpäin saattamiseksi.

4.5.2 Poliisi

Poliisilaissa kuvataan poliisin tehtävää seuraavasti. Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä. (PolL 1.luku 1§.)

Fagerlund (2016, 48) toteaa tutkimuskatsauksessaan, että poliisin perheväkivaltatehtävistä 33 prosenttiin liittyi muiden viranomaisten toimenpiteitä. Esimerkiksi ambulanssi meni kohteeseen 15 prosentissa tapauksista, ja myös sosiaalitoimi osallistui tehtävälle 15 prosentissa tapauksista.

Poliisin tehtävä perheväkivaltatehtävällä on ensisijaisesti hengen ja terveyden suojaaminen sekä rikoksen estäminen. Akuuttien toimien jälkeen poliisin toimet keskittyvät asian selvittämiseen ja syyllisyyskysymyksiin. Näiden tutkintatoimien lisäksi poliisilla on ohjeistus ohjata uhrin sekä tekijää auttavien toimien pariin. Poliisihallituksen ohje POL-2018-41886 ohjeistaa uhrin ohjaamiseen rikosuhripäivystyksen taikka muiden vapaaehtoisauttajien piiriin. Poliisin tulee viranomaisten järjestämien palvelujen lisäksi välittää tietoa järjestöjen palveluista ja ohjata avun tarvitsijoita palvelujen käyttäjiksi. Esitutkintalain mukaan asianomistajalle on annettava tietoa käytettävissä olevista auttavista tahoista ja tukipalveluista. Samalla tulee sopia mahdollisesta yhteystietojen välittämisestä näiden tukipalveluiden piiriin, jos asianomistaja antaa siihen suostumuksen. Rikoksesta epäillyn osalta huomioidaan ensisijaisesti esitutkinnassa selvitettävät asiat, mutta sen ohessa tulee huomioida myös ennalta estävän vaikuttavuuden näkökulma, ja myös rikoksesta epäillyn ohjaaminen auttavien tahojen ja sovittelun pariin tulee kuulua poliisin toimenpiteisiin. Rikoksesta epäillyn ohjaaminen ja hänen avunsaantinsa voi olla myös muiden asianosaisten ja heidän läheistensä etu toimien ennalta estävästi uusintarikollisuutta torjuen. (ETL 4.luku 18§.)

Tässä samassa Poliisihallituksen ohjeessa on otettu myös kantaa sovitteluun. Rikosasioiden sovittelu on oikeusjärjestelmälle rinnakkainen tai sitä täydentävä menettelytapa rikoksiin liittyvien kysymysten ratkaisemiseksi. Mitään rikostyyppiä ei ole laissa rajattu sovittelun ulkopuolelle. Lain esitöissä on kuitenkin mainittu, että lapsen kohdistuvia seksuaalirikoksia ei tulisi pääsääntöisesti ollenkaan ottaa soviteltavaksi ja lähisuhdeväkivaltaa sisältävien rikosten sovitteluun tulisi suhtautua pidättyvästi. Lähisuhdeväkivaltarikoksissa vain viranomaisilla on mahdollisuus tehdä sovittelualoite. Perusteena on, että asiaan voi liittyä riski uhrin painostamiseksi antamaan suostumuksensa sovittelumenettelyn käynnistämiseen. Lisäksi kokonaiskuvan muodostamiseksi on tärkeää, että lähisuhdeväkivaltatapaukset tulevat kattavasti viranomaisten tietoon. Lähisuhdeväkivallan sovittelusta on myös hyviä kokemuksia, joten edellytysten täytyessä yksittäisten lähisuhdeväkivaltatapauksen sovitteluun ohjaamiselle ei ole estettä. Lähisuhdeväkivaltatapauksissa sovittelun kautta osapuolet voivat päästä sellaisen avun piiriin, mitä rikosprosessi ei pysty tarjoamaan. (POL-2018-41886.)

Lisäksi poliisin tulee huomioida uhrin mahdollinen suojelutarve. Tämä tarkoittaa käytännössä lähestymiskiellon määrämistä tekijälle. Tämä on yleensä tutkinnassa esiin tuleva asia, mutta sen mahdollisuudesta ja edellytyksistä olisi hyvä kertoa jo akuutissa vaiheessa

uhrille ja muille osallisille. Tästä on poliisia ohjeistettu tarkemmin Poliisihallituksen ohjeessa lähestymiskieltoa koskien (POL-2018-26808.)

4.5.3 Sosiaalitoimi

Sirkka Perttu (1999.) on tutkinut sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kokemuksia ja käsityksiä perhe- ja parisuhdeväkivallasta. Tutkimus on vanha, mutta varmasti pätevä siihen johtopäätökseen, että sosiaalityöntekijällä on merkittävä rooli väkivaltatyössä. Eri-tyisesti huomiota herätti se, että väkivalta näytti tulevan esille useimmiten sosiaalitoimiston asiakkuuden myötä. Lähes puolet väkivallan uhreista oli sosiaalitoimiston asiakkaita ja yli kolmannes oli terveydenhuollon asiakkaita heidän eri yksiköissään. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkuuteen liittyi usein väkivaltaa kokeneiden taloudellisia ja henkisiä ongelmia ja jossain määrin myös alkoholin väärinkäyttöä. Tutkimuksen perusteella uhrin eivät hakeneet apua ensisijaisesti väkivallan fyysisiin vammoihin, vaan sen henkisiin ja sosiaalisiin seurauksiin. (Perttu 1999). Tämä vaatii sosiaalityöntekijältä ammattitaitoa tunnistaa perheväkivalta ja osaamista kohdentaa oikeita toimia tällaisen asiakkaan kohtaamisessa. Sosiaalityöntekijä on harvemmin paikalla akuuttivaiheessa perheväkivaltatehtävällä, mutta hänen ammattitaitonsa ja osaamisensa mukaan saaminen heti alusta saakka olisi näkemyksemme perusteella tarpeellista ja tehostaisi asian kokonaisvaltaista hoitamista.

5 TIETOJENVAIHTO HÄLYTYSTEHTÄVÄLLÄ

Lähtökohtaisesti kaikilla työssämme käsiteltävillä viranomaisilla on vaitiolovelvollisuus työssään tietoonsa tulleista asioista. Vaitiolovelvollisuudesta määrää Laki viranomaisen toiminnasta julkisuudessa seuraavasti: Viranomaisen palveluksessa oleva samoin kuin luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutenkaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun toiminta viranomaisessa tai tehtävän hoitaminen viranomaisen lukuun on päättynyt. (Laki viranomaisen toiminnasta julkisuudessa 6.luku 23§.)

Virkamiehen vaitiolovelvollisuus pitää sisällään salassapidettävät asiakirjat. Vaitiolovelvollisuus koskee myös tietoa, joka on saatu työtä tehdessä. Salassapitovelvollisuus on siis

myös työssä ilmi tulleesta tiedosta, vaikka sitä ei olisi kirjattu mihinkään viranomaisen asiakirjaan. Virkasalaisuuden rikkomisesta säädetään Rikoslaisissa seuraavasti: Jos virkamies tahallaan tai oikeudettomasti paljastaa laissa salassa pidettäväksi säädetyn asiakirjan tai tiedon, tuomitaan hänet sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi (RL 40.luku 5§.)

Yhteistyön tekeminen ja tietojen vaihto eri viranomaisten välillä olisi mahdotonta yllä mainitun perusteella, jos laeissa ei olisi erikseen säädetty mahdollisuuksia tietojen vaihtoon. Laki viranomaisen toiminnasta julkisuudessa 26§:ssä kerrotaan yleiset perusteet salassa pidettävän tiedon antamiseen. Viranomaisen voi antaa salassa pidettävästä viranomaisen asiakirjasta tiedon, mikäli tiedon antamisesta on laissa erikseen säädetty taikka oikeudesta tällaisen tiedon saamiseen salassapidon estämättä. Salassapitovelvollisuus ei estä viranomaista antamasta sellaista tietoa, mikäli asianosainen antaa siihen suostumuksensa. Eli se henkilö, jonka tiedoista on kyse.

Viranomaisen voi salassapitosäännösten estämättä antaa tiedon toisen taloudellisesta asemasta taikka liikesalaisuudesta, terveydenhuollon tai sosiaalihuollon asiakassuhteesta tai myönnetystä etuudesta taikka 24 §:n 1 momentin 32 kohdassa tarkoitettusta henkilön yksityiselämää koskevasta tai sitä vastaavasta muun lain mukaan salassa pidettävästä seikasta, jos tieto on tarpeen. Viranomaisen voi antaa salassa pidettävästä asiakirjasta tiedon antamansa virka-aputehtävän suorittamiseksi sekä toimeksiannostaan tai muuten lukuunsa suoritettavaa tehtävää varten, jos se on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Salassa pidettäviä tietoja voi kuitenkin luovuttaa mainittuja tehtäviä varten myös silloin, kun salassa pidettävien tietojen poistaminen niiden suuren määrän tai muun niihin verrattavan syyn vuoksi ei ilmeisesti ole tarkoituksenmukaista. Viranomaisen on ennakolta varmistuttava siitä, että tietojen salassapidosta ja suojaamisesta huolehditaan asianmukaisesti. (Laki viranomaisen toiminnasta julkisuudessa 6.luku 26§.)

Laki viranomaisen toiminnasta julkisuudessa 29§ on säännös salassa pidettävien tietojen antamisesta toiselle viranomaiselle. Tämän pykälän perusteella viranomaisen voi antaa tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta toiselle viranomaiselle, jos tiedon antamisesta taikka oikeudesta tällaisen tiedon saamiseen on laissa erikseen säädetty. Myös se, jota salassapitovelvollisuus suojaa, voi antaa suostumuksensa tietojen luovuttamiseksi. Asiakirja on tarpeen käsiteltäessä ennakkotietoa, ennakkoratkaisua, viranomaisen päätöksestä tehtyä muutoksenhakua taikka toimenpiteestä tehdyn kantelun tai alustusasian taikka kansainväliselle

lainkäyttö- tai tutkintaelimelle tehdyn valituksen käsittelemiseksi. Tieto on tarpeen viranomaiseen kohdistuvan yksittäisen valvonta- tai tarkastustehtävän suorittamiseksi. Viranomainen voi antaa toiselle viranomaiselle tiedon sellaisista osoite- tai muista yhteystiedoista, jotka ovat 24 §:n 1 momentin 31 kohdan mukaan salassa pidettäviä. (Laki viranomaisen toiminnasta julkisuudessa 6.luku 29§.)

Laki viranomaisen toiminnasta julkisuudessa 26 ja 29 §:n nojalla viranomaisten keskinäinen salassa pidettävien tietojen vaihto voi siis perustua vain joko asianomaisen suostumukseen tai erityissäännökseen. Tällöin luovutettavan tiedon tulee olla tarpeellista ja välttämätöntä toisen viranomaisen tehtävän hoitamiseksi. Tiedon saanut viranomainen käsittelee saamaansa tietoa edelleen salassapidettävänä. Seuraavaksi käsittelemme näitä tietojen vaihdon mahdollistavia erityissäännöksiä viranomainen kerrallaan.

5.1 Ensihoitajana

Tietojen luovuttaminen potilaan suostumuksella on aina ensisijainen vaihtoehto, sillä potilaan tiedollinen itsemääräämisoikeus on terveydenhuollossa keskeinen periaate. Potilaslain mukaan terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Jos potilas ei kykene arvioimaan suostumuksensa merkitystä, niin siinä tapauksessa tietoja saa antaa hänen laillinen edustaja kirjallisella suostumuksella. Sivullinen määritellään tässä laissa muuksi henkilöksi, kuin asianomaisessa toimintayksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvaksi henkilöksi. (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 4.luku 13§.)

Potilasasiakirjoihin pitää tehdä merkinnät tiedoista, kun niitä on luovutettu. Näistä merkinnöistä pitää selvittää, mitä tietoja, kenelle ja milloin näitä tietoja on annettu. Ulkopuolisia potilaan tietojen pyytäjiä voivat olla esimerkiksi poliisi taikka sosiaalitoimi. Tällä tietojen luovuttamisen kirjaamisella voidaan jälkikäteen todentaa potilaan suostumus tai kenelle tietoja on luovutettu ja millä perusteella. Huolellinen kirjaaminen helpottaa jälkikäteisarviointia. (Lehtonen ym. 2015, 229 – 233.)

Mikäli ensihoitaja tehtävällään kohtaa lapsen kohdistunutta väkivaltaa, on hänellä ilmoitusvelvollisuus asiasta. Lastensuojelulaki velvoittaa ilmoittamaan niin poliisille kuin sosi-

aalitoimelle, jos ensihoitaja havaitsee lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen. Myös lapsen kohdistunut henkeen ja terveyteen kohdistunut rikos, josta voidaan tuomita vähintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen, velvoittaa tekemään ilmoituksen poliisille ja sosiaalitoimelle. Rikosnimikkeenä pahoinpitelyssä on tuo kahden vuoden rangaistusmaksimi. Poliisille ilmoittamisen lisäksi sosiaalitoimelle tehdään lastensuojeluilmoitus. (THL 2018c.) On vaikea muistaa ja ehkä epäolennaistakin tietoa ensihoitajalle, millaisia rangaistuksia eri teoista voi saada oikeudessa. Pahoinpitely on tekona fyysistä väkivaltaa, josta jää joitain jälkiä uhriin. Kuten mustelmia, nirhaumia tai vakavampia vammoja. Pahoinpitely on tekona lakiin määritetyllä ilmoitusrajalla, joten yllä kuvattu teko tai sitä vakavampi teko muodostaa ilmoitusvelvollisuuden ensihoitajalle.

Lisäksi Lastensuojelulaki muodostaa velvoitteita ensihoitajalle seuraavasti: Kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä (Lastensuojelulaki 5.luku 25§).

Yllä mainitun perusteella ensihoitajan havaitessa sellaisia seikkoja, jotka vaarantavat lapsen kehityksen taikka aiheuttaa jollakin tapaa huolta, tulee hänen tehdä ilmoitus sosiaaliviranomaiselle. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi lapsen tarpeiden laiminlyönti, lapsen heitteillejättö, fyysinen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö tai niiden epäily tai uhka, puutteet tai osaamattomuus lapsen hoidossa, vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmat tai jaksamattomuus, lapsen päihteiden käyttö, mielenterveyden ongelma, rikoksilla oireilu tai itsetuhoisuus, lapsen kantama ikätasoonsa nähden kohtuuton vastuu tai jatkuva koulunkäynnin laiminlyöminen. (THL 2018c.)

Jos huoli kohdistuu täysi-ikäiseen henkilöön, tulisi häneltä saada suostumus ilmoitukselle sosiaalihuollon tarpeen arvioinnista taikka saada hänet itse ottamaan yhteyttä sosiaalihuoltoon. Mikäli henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään taikka turvallisuudestaan, terveydenhuollon ammattihenkilöllä on velvollisuus tehdä ilmoitus sosiaaliviranomaiselle salassapitosäännösten estämättä. (Sosiaalihuoltolaki 4.luku 35§.)

Potilaslaissa säädetään terveydenhuollon ammattihenkilölle oikeus salassapitovelvollisuuden estämättä mahdollisuus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvasta uhkas-

ta teon estämiseksi välttämättömät tiedot. Ensihoitaja on voinut saada työssään tietoja, joiden perusteella hänelle herää huoli jonkun joutumisesta väkivallan uhriksi taikka olevan muuten vaarassa. Ilmoitusoikeus koskee myös muita terveydenhuollon toimintayksikössä työskenteleviä tai sen tehtäviä suorittavia henkilöitä. (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 4.luku 13 §.) Pelkkä epäily tai tieto toisen kykeneväsyydestä tällaiseen tekoon ei aiheuta ilmoitusvelvollisuutta. Asiasta tulee olla riittävästi tietoa, että teon voi yksilöidä keneen se kohdistuu ja milloin tällainen rikos aiotaan tehdä. Jos tiedot ovat kovin ylimalkaisia, ei poliisi voi käynnistää asiassa toimenpiteitä. Epäselvässä tilanteessa on mahdollista kysyä poliisilta neuvoa yksilöimättä vielä epäilyn kohdetta, eli huomioimalla salassapitovelvollisuutensa.

Ensihoitaja joutuu usein miettimään, onko ilmoittaminen mahdollista ilman potilaan suostumusta. Poislukien lapsiin kohdistunut rikos, ilmoitusvelvollisuus ei koske jo tapahtunutta rikosta, koska rikoksen estäminen ei ole enää mahdollista (Kauppi 2007, 146, Lastensuojelulaki). Lähisuhdeväkivaltatilanteita pidetään yleisesti sellaisina, että pahoinpitely tai muu rikos voi hyvinkin toistua (Sisäministeriön työryhmä 2014). Tällöin viranomaistoiminnassa herää vahva huoli taikka epäily rikoksen toistumisesta, vaikka tulevan teon yksityiskohdat ja suunnitelma eivät tulekaan selvästi esille. Tällöin ilmoitusvelvollisuuden syntyminen pelkän huolen tai epäilyksen perustella jää harkittavaksi viranomaisen oman käsityksen perusteella. (Sisäministeriön työryhmä 2014.)

Laki on hieman epäselvä tässä kohden, joten ensisijassa tulisi keskustella eri vaihtoehdoista potilaan kanssa ja saada häneltä lupa ilmoituksen tekemiseen. Laintulkinta ei siis suoraan anna vastausta siihen, voiko perheväkivallasta täysi-ikäisten välillä ilmoittaa toiselle viranomaiselle. Lapsen kohdistuneena voi, sen säännökset ovat selkeät. Aikuisten välillä tapahtuva lievä väkivalta on niin sanotulla harmaalla alueella. Tämä jää siis asiaa pohtivan ensihoitajan oman tulkinnan varaan yllä olevalla ohjeistuksella. Jos uhri on itse haluton ilmoituksen suhteen, voi hänelle tarjota tietoa muista palveluista. Hän voi itse tutustua niihin ja toivottavasti tarttuu tilaisuuteen harkintansa jälkeen. Nykyään lähes kaikilla on mahdollisuus internetin käyttöön ja sieltä löytyy tietoa oman alueen rikoksen uhreille tarkoitettuista palveluista, niin viranomaisten palveluista kuin erilaisten vapaaehtois- tai järjestötoimin tarjolla olevista palveluista.

Ensihoitaja voi kohdata perheväkivaltatehtävällä ampuma-aseita koskevia asioita. Mikäli ensihoitajalla herää epäily, että tehtävällä kohdattu henkilö on sopimaton pitämään am-

puma-asetta hallussaan, hän voi tehdä asiasta ilmoituksen poliisille. Ampuma-aseilaisissa säädetään, että lääkäriellä ja muulla terveydenhuollon ammattihenkilöllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä tehdä poliisille ampuma-aseilmoitus henkilöstä, jonka hän potilastietojen ja henkilön tapaamisen perusteella katsoo perustellusta syystä olevan terveydentilansa tai käyttäytymisensä perusteella sopimaton pitämään hallussaan ampuma-asetta, aseensa osaa, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia. (Ampuma-aseL 114§.)

Tällaisessa asiassa poliisi tekee ratkaisun, joten riittää jos ensihoitajalla herää huoli henkilön kyvyistä pitää ampuma-asetta hallussaan. Esimerkiksi henkilö on niin sairas tai liikuntakyvytön, ettei kykene harrastamaan lajia, johon ampuma-aseen on hankkinut. Tai hänen käyttöksensä on aggressiivista ja impulsiivista muita ihmisiä kohtaan, jolloin hänellä voisi harkintakyky pettää ampuma-aseen käytön suhteen.

5.2 Poliisina

Poliisilaisissa kerrotaan, kuinka poliisi voi vaitiolovelvollisuuden estämättä antaa tietoja toiselle viranomaiselle. Poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen tai muun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön vaitiolovelvollisuus ei estä tiedon antamista viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on tarve saada tieto muuten salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta tehtävään. Tietojen luovuttamisesta turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi säädetään erikseen laissa. (PoL 7.luku 2§.)

Edellä 1 §:n 2 momentissa säädetty vaitiolovelvollisuus ei estä kertomasta sellaisia tietoja, jos on perusteltavissa painava syy yksittäistapauksessa. Tällöin on kyseessä henki, terveys, vapaus tai vaarallisen tapahtuman estäminen. Myös huomattava ympäristövahinko tai suuri omaisuusvahinko sekä valtion turvallisuus muodostavat tällaisen painavan syyn.

Poliisia koskeva vaitiolovelvollisuudesta poikkeaminen on kirjattu siis niin, että jokainen tapaus ratkaistaan erikseen. Vaitiolovelvollisuus ei estä tiedon antamista, kun kyseessä on painava syy ja tieto on tarpeen antaa toiselle viranomaiselle jonkun hengen, terveyden taikka vapauden suojaamiseksi. Kynnys on korkeampi, jos kyseessä on omaisuudelle tai

ympäristölle koituvan merkittävän vahingon estäminen. Henki terveys ja vapaus ovat sellaisia oikeushyviä, että niitä on pyrittävä suojelemaan korkealla prioriteetilla.

Poliisilla on oikeus saada muilta viranomaisilta tietoja Poliisilain säännösten perusteella. Poliisilla on päälylystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu. (PolL 4.luku 2§.)

Poliisilla on päälylystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ajo-oikeuden, ampuma-aseluvan tai muun sellaisen luvan voimassaolon harkitsemiseksi luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jos voidaan perustellusti olettaa, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä. (PolL 4.luku 2§.)

Poliisilain 4 luvun 2 § on yleissäännös poliisin oikeudesta tiedonsaantiin toisilta viranomaisilta ja julkista tehtävää hoitavilta yhteisöiltä. Edellä mainittu säännös kattaa kaikki poliisilain 1:1 §:ssä mainitut poliisille kuuluvat tehtävät. Tämä tarkoittaa, että tietoja voidaan tarvita esimerkiksi rikoksen tai vaaratilanteen estämiseksi sekä esi- ja poliisitutkintaa varten. Salassa pidettävän tiedon tai asiakirjan luovuttamisen osalta säännökseen on kirjatuu, että tietoa ei tarvitse luovuttaa, jos sen antaminen poliisille on kielletty taikka tietojen käyttäminen todisteena on laissa kielletty tai rajoitettu. (Helminen, Kuusimäki, Rantaesko-la 2012, 433.)

Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen velvoitettujen, myös lastensuojeluviranomaisten, on tehtävä ilmoitus poliisille, kun he työssään saatujen tietojen perusteella epäilevät, että lapseen on kohdistunut seksuaalirikos tai henkeen tai terveyteen kohdistunut rikos, jonka rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Pahoinpitelyn enimmäisrangaistus on kaksi vuotta ja törkeän pahoinpitelyn enimmäisrangaistus on 10 vuotta. Kun poliisi saa tiedon tällaisesta asiasta, tulee poliisin varmistaa, että asiasta on tehty myös lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluilmoituksen teosta säädetään Lastensuojelulaki 25 § 3 momentissa. Rikoslain 20 luvussa on säädetty seksuaalirikoksista ja 21 luvussa pahoinpitelyrikoksista.

5.3 Sosiaalityöntekijänä

Myös sosiaalitoimessa lähtökohtana pidetään tietoja luovutettaessa, että kysytään asiakkaalta lupa. Lupa tietojen luovuttamiseen tulee kysyä etukäteen ja mielellään kirjallisena, että se voidaan todistaa tarvittaessa myöhemmin. Myös alaikäisen tietoja luovutettaessa tulisi lupa kysyä suoraan häneltä, mikäli hän ymmärtää asian merkityksen. Mikäli on kyse esimerkiksi hyvin nuoresta lapsesta, luvan tietojen luovuttamiselle antaa hänen huoltajansa.

Salassa pidettävää tietoa asiakkaasta voi luovuttaa ilman lupaa, mikäli tiedon luovuttaminen on välttämätöntä asiakkaan hoidon ja huollon turvaamiseksi. Tällöinkin pyritään saamaan asiakkaan suostumus, mutta suostumuksen pyytäminen ei kuitenkaan saa vaarantaa tiedon luovuttamisen tarkoitusta. Tiedon luovuttamisen edellytyksistä on säännelty sosiaalihuollon asiakaslain 17 §:ssä. Tässä lain pykälässä sanotaan, että sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa antaa tietoja asiakirjasta, jos se on välttämätöntä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, hoidon, huollon tai koulutuksen järjestämiseksi tai toteuttamiseksi tai toimeentulon edellytysten turvaamiseksi, vaikka ilman asiakkaan suostumusta tai vastoin asiakkaan nimenomaista kieltoa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 3.luku 17 §.)

Tämä mahdollistaa tiedon luovuttamisen esimerkiksi terveydenhuollon viranomaiselle. Tämä koskee tilanteita, joissa henkilö on hoidon tai huollon tarpeessa terveytensä, kehityksensä tai turvallisuutensa vaarantumisen vuoksi eikä hoidon tai huollon tarvetta voida muutoin selvittää. Tällaisen välttämättömän tiedon luovuttaminen on myös mahdollista, jos tieto on tarpeen asiakkaan edun vuoksi ja se turvaa hänen välttämättömiä etuja taikka oikeuksia. Luovutettaessa tietoja ilman suostumusta, on huomioitava tarkoitus, mihin tietoja tarvitaan ja onko olemassa lain tarkoittama tilanne, että tiedon luovuttaminen on välttämätöntä esimerkiksi terveydenhoitoviranomaisen taikka poliisin tehtävän suorittamiseksi. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 3.luku 17 §.)

Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 26 § 3 momentissa sanotaan, että viranomainen voi luovuttaa salassa pidettävää tietoa virka-apupyynnön suorittamista tai toimeksiannostaan tai muutoin viranomaisen lukuun suoritettavaa tehtävää varten siinä määrin kuin tieto on välttämätöntä tehtävän suorittamista varten (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 7.luku 26§.) Sosiaalihuollon viranomainen voi esimerkiksi pyytää virka-apua

poliisilta sosiaalihuollon asiakaslain 22 §:n perusteella. Tämän pykälän perusteella poliisille voidaan luovuttaa tietoa, joka on välttämätöntä kyseisen virka-aputehtävän suorittamiseksi.

Sosiaaliviranomaisella on velvollisuus luovuttaa poliisille tietoja pyydettyä, kun on kyse rikoksesta, josta on säädetty vähintään 4 vuoden enimmäisrangaistus. Rikoslain 20. luvussa on säädetty seksuaalirikoksista lapsen kohdistuneina. Näiden rikosten enimmäisrangaistukset ovat pääosin vähintään 4 vuotta ja täten sosiaalityöntekijän tulee ilmoittaa tiedot poliisille oma-aloitteisesti sekä tekoina ne ovat sellaisia, jotka vahingoittavat lapsen kehittymistä. Aikuisten välisistä rikoksista voisi mainita törkeän pahoinpitelyn, jonka enimmäisrangaistus on 10 vuotta.

Sosiaalihuollon työntekijällä on mahdollisuus myös oma-aloitteisesti ilmoittaa tietoaan poliisille. Tämä on mahdollista silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen tekoon, jonka rangaistus on yli 4 vuotta vankeutta tai törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämiseen. Esimerkiksi pahoinpitelyn enimmäisrangaistus on kaksi vuotta, joten se ei tuo ilmoitusvelvollisuutta tai -oikeutta poliisille ilman muuta erityistä perustetta. Erityinen peruste voi olla tällaisen vähäisemmän rikoksen kyseessä ollessa se, että se on lapsen edun tai erittäin tärkeän yksityisen tai yleisen edun vuoksi välttämätöntä. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 3.luku 18 §.)

Esimerkkinä voi olla sellainen tieto lastensuojelulle, että vanhempi rankaisee jatkuvasti lasta fyysisesti. Pahoinpitelyn tunnusmerkistön mukaan sellainen fyysinen rankaiseminen, josta ei jää fyysisiä merkkejä lapseen, on lievää pahoinpitelyä. Alle 18-vuotiaaseen kohdistuva lievä pahoinpitely on virallisen syytteen alainen teko, lievän pahoinpitelyn enimmäisrangaistus on sakko. Lapsen fyysistä rankaisemista koskevan tiedon luovuttaminen poliisille on kuitenkin perusteltua sekä lapsen edun että erittäin tärkeän yleisen edun vuoksi. Lapsen etu toteutuu, kun lapsen vanhemmat poliisitutkinnan ja syytetoimien sekä tuomioistuinkäsittelyn jälkeen toivottavasti ymmärtävät, että lapsen fyysinen rankaiseminen on rikos. Erittäin tärkeä yleinen etu tähtää nollatoleranssiin lapsen fyysisen rankaisemisen suhteen. Mitä useampi tällainen tapaus menee rikosprosessiin, sitä suurempi ennalta estävä vaikutus syntyy.

Sosiaalitoimella on oikeus oma-aloitteiseen tietojen ilmoittamiseen poliisille silloin, kun niillä pyritään estämään henkeä taikka terveyttä uhkaava teko. Tällaisia tarpeellisia tietoja

saa luovuttaa salassapitosäännösten estämättä, jos ne ovat välttämättömiä tietoja henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja estämistä varten. Tässä on samat edellytykset, kuin terveydenhoitoviranomaisilla. Eli pelkkä epämääräinen tieto tai uhkaus ei riitä, vaan työssä on tarvinnut saada sellaista yksilöitävissä olevaa tietoa jonkun joutumisesta väkivallan uhkan kohteeksi. Tämän ilmoitusoikeuden tarkoituksena on estää väkivallante-koja niin lapsiin kohdistuneena kuin perheen sisällä, jotta poliisi saisi riittävän ajoissa tietoa tällaisesta uhkasta pystyisi toimillaan ehkäisemään mahdollisen tragedian syntymisen. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 3.luku 18 §.)

Sosiaalityöntekijöillä on hyvin laaja tiedonsaantioikeus. Se perustuu sosiaalihuollon asiakaslakiin, jonka nojalla lukuisat virkamiehet ja yhteisöt, muun muassa ensihoito ja poliisi, ovat velvollisia luovuttamaan sosiaalihuollon viranomaiselle sen pyynnöstä maksutta ja salassapitosäännösten estämättä hallussaan olevat sosiaalihuollon asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavat tiedot. Luovutettavien tietojen tulee olla välttämättömiä tehtävän suorittamiseksi, asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi tai viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 4.luku 20 §.)

6 PRODUKTINA TARKISTUSLISTA

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena voi olla konkreettinen tuote, kuten kirja, ohjeistus, tietopaketti tai tapahtuma. Raportoinnissa on käsiteltävä tuotoksen saavuttamiseksi käytettyjä keinoja. Opinnäytetyön sisältäessä tekstejä, on ne suunniteltava kohderyhmää palvelevaksi. Tuotoksen tekstiltä vaaditaan erilaisia ominaisuuksia kuin raportin. Raportissa selostetaan prosessia ja omaa oppimista, kun tuotoksessa puhutellaan kohde- ja käyttäjäryhmää. (Vilka & Airaksinen 2003, 51, 65.)

Tarkistuslistan avulla voidaan vähentää virheiden määrää ja tätä kautta parantaa hoidon turvallisuutta ja laatua sekä yhdenmukaistaa toimintoja. Tarkistuslista tulee suunnitella yksikön tarpeiden mukaan, jossa jokaisessa vaiheessa huomioidaan mahdollisuus tarkastaa toiminnan turvallisuus. (Helovuori ym. 2012, 209).

Kokosimme opinnäytetyön tiedoista tiivistetyn tuotoksen, jossa kerrotaan lyhyesti, milloin salassapitovelvollisuus ei estä kertomasta tietoa toiselle viranomaiselle ja milloin lakipykälät velvoittavat ilmoittamaan työssä saadusta tiedosta. Tämä tuotos toimii muistin tukena ja helpottaa päätöksentekoa. Tarvittaessa syvempää tietoa voi etsiä muun muassa opinnäytetyömme tekstistä. Itse muistilistat voi tarvittaessa tulostaa vaikka mukana kulkevaan muotoon. Asiantuntijahaastatteluiden perusteella listat rakennettiin hyvin yksinkertaisiksi ja vähän informaatiota sisältäviksi, jotta ne olisivat helppolukuisia.

7 POHDINTA

Työmme lähtökohta oli kokemuksemme, että poliisin tai ensihoitaja-sairaanhoitajan amk-tutkinnossa viranomaisyhteistyötä ei käydä riittävästi läpi. Tämä vahvisti kiinnostustamme aiheeseen ja koimme mahdollisuuden oppia itse lisää, sekä tuottaa materiaalia kanssaopiskelijoille ja kollegoille. Alun perin aihe oli yksi kolmesta valmiista aiheesta liittyen Tampereen ammattikorkeakoulun sekä Poliisiammattikorkeakoulun yhteistyöpilottiin. Muokkasimme aihetta oman kiinnostuksemme sekä työn edetessä tarpeen mukaisesti. Tekemämme haastattelututkimus osoitti, että käytännön työelämässä tarvitaan ohjeistusta ja kertausta työn hyvin suorittamisen tueksi. Meillä tekijöillä oli alusta asti ajatus, että haluamme luoda jotain käytännönläheistä ja työn tekemistä helpottavaa opinnäytetyötä tehdessämme.

Päätimme tehdä katsauksen aiheeseen, sekä käyttökelpoiset tarkistuslistat, joka toimii muistilistana kentälläkin, siellä missä tietoa tarvitaan päätöksenteon tueksi. Päätavoitteemme olikin jakaa tietoa aiheesta ja lisätä osaamista kentällä, sekä sitä kautta vaikuttaa moniviranomaisyhteistyön sujuvuuteen ja kehittämiseen. Mielestämme saimme tämän laajan aiheen tiivistetyksi haluamallamme tavalla sopivaksi tietopaketti. Tästä opinnäytetyöstä löytyy tärkeimmät asiat perheväkivaltaa koskien ja sopivasti aihetta avaavaa yleis-tietoa. Eri viranomaisten välillä tapahtuvan tiedonvaihdon kannalta keskeiset säätelevät pykälät on kuvattu ja tarkistuslistat tukevat päätöksentekoa eteen tulevissa ongelmatilanteissa.

Käsittelimämme aihetta on tutkittu paljon eri oppilaitoksissa ja siitä on lukuisia erilaisia opinnäytetöitä. Aihe on muutenkin paljon tutkittu ja viimeaikaisen uutisoinnin perusteella perheväkivalta on lisääntynyt. Keskityimme tarkastelemaan lähinnä kotimaisia tuotoksia,

mutta havaintojemme mukaan aihepiiriä on tutkittu myös kansainvälisesti. Pyrimme välttämään tekemästä samanlaista tutkimusta jo aiemmin tehtyjen töiden kanssa ja valikoimmesiksi aiheemme käsittelemään kolmea eri viranomaista, jotka usein toimivat samalla tehtävällä ja heidän välisen kommunikoinnin ongelmakohtia. Haastatteleamalla asiantuntijoita jokaisesta kolmesta ammattiryhmästä ja myöhemmin heiltä tehdyiltä tarkennuksilla saimme kattavasti käsiteltyä tutkimusaihettamme ja vastattua tarpeeseen.

Opinnäytetyön tekeminen kahden eri oppilaitoksen opiskelijan toimesta oli erilainen prosessi. TAMK ja Polamk ovat tehneet parin vuoden ajan kokeiluja yhteistyönä, ja oli mielenkiintoinen haaste osallistua tähän yhteistyöprojektiin. Erilaiset lähtökohdat ja aikaisemmin saatu erilainen opetus toi syvyyttä pohtiessamme ja rakentaessamme yhteistä opinnäytetyötä. Toisaalta se hidastikin työtä, kun asioita mietittiin heti laajemmin ja erilaisista lähestymiskulmista. Haasteellista oli yhteydenpito, kun fyysinen välimatka tekijöillä oli pitkä ja yhteisiä tapaamisia ei voinut järjestää kuin videoneuvotteluna. Opettelua tämäkin, vuorovaikutusta etäyhteyksillä. Samoin työn ohjaajiin yhteyden pitäminen vain etäyhteyksillä aiheutti omat haasteensa.

Opinnäytetyössä on pyritty noudattamaan eettisiä periaatteita ja hyvää moraalialia. Olemme pyrkinneet hakemaan tiedon sen alkulähteiltä ja merkitsemään lainatut taikka viitatu tekstiä huolellisesti. Asiantuntijoiden haastattelut ja ohjauskeskustelut ovat luottamuksellisia, eikä kenenkään henkilöllisyys ole pääteltävissä tästä työstä. Tiedonhaussa on käytetty tieteellisiä periaatteita ja lähdemateriaalina on pyritty käyttämään mahdollisimman tuoretta ja luotettavaa tietoa.

Reliabiliteetti tarkoittaa saatujen tutkimustulosten pysyvyyttä, eli jos tutkimus toistetaan, saadaan samat tulokset. Validiteetti tarkoittaa kaikessa yksinkertaisuudessaan oikeiden asioiden tutkimista. (Kananen 2010, 69.) Meille jäi vahva käsitys asiantuntijahaastatteluisista, että saamamme tulokset ovat läpileikkaus osaamisesta tutkimassamme asiassa ja samat vastaukset tulisivat laajemmalla otannalla. Pieni otantamme asiantuntijoiden haastatteluna vahvisti, että käsittelemämme aihe koetaan kentällä tärkeäksi ja varsinkin sen osaaminen lakipykäliden osalta on puutteellista tai epävarmaa. Näillä perusteilla pidämme työtämme luotettavana.

Jatkotutkimusaiheita voisi olla esimerkiksi määrällinen tutkimus käsittelemiemme lakipykäliden osaamisen tasosta, jolla saisi lukumäärällistä ja kattavaa tietoa asian hallinnasta. Aihetta voisi myös tutkia, miten viranomaisten parempi osaaminen muuttaa vaikutusta

perheväkivaltaan ehkäisevässä mielessä. Asiantuntijahaastatteluista nousi jatkokehitysidea työllemme, että tällainen koulutuspaketti rakennettaisiin käytännön ongelmatilanteiden pohjalta ja niiden purkamisen kautta. Kaikilla käsittelemillämme aloilla on työntekijöillä halu syventää osaamistaan ja pyrkimys tehdä työnsä mahdollisimman hyvin. Produktina syntyneitä tarkistuslistoja ei ehditty koekäyttää, joten yhtenä tutkimus/kehittämisaiheena voisi olla niiden kehittäminen käytännön kokemuksen kautta.

Avainkumppaneina opinnäytetyön rakentumisessa ovat olleet etukäteen valitut työelämän asiantuntijat ensihoidon, poliisin ja sosiaalitoimen tehtäväkentiltä. Työn valmistuttua he ovat myös avainasemassa sen sisältämän tiedon levittämisessä ja hyödyntämisessä edustamiensa viranomaisten koulutustapahtumissa. Tämän opinnäytetyön soveltaminen ja käyttäminen työelämän koulutuksissa ei tuo muita kustannuksia, kun kouluttajan ja koulutettavien työaikakulut. Vaihtoehtoja on runsaasti, miten tämä asia jalkautetaan, joten kustannuksetkin voivat olla hyvin vaihtelevia sen suhteen. Mutta lähtökohtaisesti ajattelemmekin, että näissä kyseessä olevissa työyhteisöissä on joka tapauksessa varattu koulutusaikaa tällaisille asioille, mitä työmme sisältää, joten se ei toisi mitään erityisiä kustannuksia kenellekään.

LÄHTEET

Airaksinen, T. & Vilkka, H. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Tammi.

Ampuma-aselaki 9.1.1998/1.

Danielsson, P. & Näsi, M. 2020. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 43/2020. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Luettu 27.10.2020.
[https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/319010/Katsauksia_43_Danielsson_N%
 %a4si_2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/319010/Katsauksia_43_Danielsson_N%c3%a4si_2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y)

Esitutkintalaki 22.7.2011/805.

Fagerlund, M. 2016. Lähisuhdeväkivalta poliisin perheväkivaltatehtävillä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 123. Luettu 1.11.2020.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/115517/Raportti_123_verkko.pdf?sequen

Helminen, K., Kuusimäki, M. & Rantaeskola, S. 2012. Poliisilaki. Sähköinen kirja. Alma Talent Oy.

Helovu, A., Kinnunen, M., Peltomaa, K. & Pennanen, P. 2012. Potilasturvallisuus. 2. painos. Helsinki: Fioca Oy.

Hietämäki, J. 2018. Lähisuhdeväkivalta 2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilasto-
 raportti 40/2018. Luettu 2.11.2020.
[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137215/Tr%2040_18_.pdf?sequence=5&is
 Allowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137215/Tr%2040_18_.pdf?sequence=5&isAllowed=y)

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Tampere, Tampereen yliopistopino Oy.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä, Sähköinen kirja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karhu, K. 2019. Näkyykö lapsi, kuuluuko vanhempi? Vanhempien kokemuksia perheväkivallasta, sen yhteiskunnallisesta kohtaamisesta ja väkivaltaerityisestä lapsi- ja vanhemmuustyöstä. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Luettu 1.11.2020.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/117506/KarhuKaisa.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Kauppi, A. 2007. Potilastiedot ja poliisin tiedonhankinta. Helsinki: Alma Talent Oy.

Keiski, P. 2018. Naisten perheväkivaltakäyttäytyminen. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 55 (4). Luettu 1.11.2020. <https://journal.fi/sla/article/view/75194>

Kero, K., Nyqvist, L., Rautio, J. & Puuronen, A. 2019. Lähisuhdeväkivallan seulontaa tulee vahvistaa. Lääkärilehti 74 (35), 1881 – 1887. Luettu 4.11.2020. <https://www->

laakarilehti-fi.libproxy.tuni.fi/tieteessa/katsausartikkeli/lahisuhdevakivallan-seulontaa-tulee-vahvistaa/

Kivelä, S. 2020. Perheväkivallan kirjaaminen ja väkivallan vaikutukset hyvinvointiin. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 57 (2). Luettu 30.10.2020. <https://journal.fi/sla/article/view/89535>

Kuisma, M., Holmström, P., Nurmi, J., Porthan, K. & Taskinen, T. 2018. *Ensihoito*. 6.–7. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lehtonen, L., Lohiniva-Kerkelä, M. & Pahlman, I. 2015. *Terveys oikeus*. Liettua: Balto print.

Niemi, J. 2012. Lääkärin vaitiolovelvollisuus väkivaltarikoksissa. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*. Luettu 3.11.2020. <https://www.duodecim-lehti.fi/lehti/2012/21/duo10603>

Notko, M., Holma, J., Husso, M., Virkki, T., Laitila, A., Merikanto, J., & Mäntysaari, M. 2011. Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen erikoissairaanhoidossa. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 127 (15), 1599-1606. Luettu 29.10.2020. <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo99682.pdf>

Metsämuuronen, J. 2008. *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki, International Methelp Oy.

Nipuli, S. 2019. Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen ja ehkäisyn prosessit. Lähisuhdeväkivaltatyön hyvät käytännöt rakenteisiin. *Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita* 2019:55. Luettu 29.10.2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162012/STM_2019_55_Rap.pdf

Perttu, S. 1999. *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sosiaali- ja terveydenhuollossa- Tutkimus ammattityöntekijöiden toiminnasta ja työn kehittämistarpeesta 1998*. Ensi- ja turvakotien liitto, julkaisu 19. Helsinki, Ensi- ja turvakotien liitto.

Poliisihallituksen ohje 5.8.2018/POL-2018-26808.

Poliisihallituksen ohje 17.12.2018/POL-2018-41886.

Poliisilaki 22.7.2011/872.

Putkonen, H. 2011. Suomalaisien naisten väkivalta. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 127 (12), 1212-1218. Luettu 2.11.2020. <https://www.terveysportti-fi.libproxy.tuni.fi/xmedia/duo/duo99623.pdf>

Päättönen, E. 2019. Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa. Sosiaalityö. Lapin yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Luettu 1.11.2020.
https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63939/Emma_Paattonen_gradu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rikoksenteorjuntaneuvosto. Oikeusministeriö. Lähisuhdeväkivalta. Luettu 30.10.2020.
<https://rikoksenteorjunta.fi/lahisuhdevakivalta>

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Rikosuhripäivystys. Lähisuhdeväkivalta voi koskettaa jokaista. Luettu 31.10.2020.
<https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/lahisuhdevakivalta/>

Sariola, H. 2006. Perheväkivalta. Päihdelinkki. Päivitetty 8.9.2015. Luettu 27.10.2020.
<https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/aggressiivisuus-ja-vakivalta/perhevakivalta>

Sederholm, H. 2017. Ensihoidon turvallisuus – ensihoidon asiantuntijan puheenvuoro. Teoksessa Näkökulmia ensihoitotyön turvallisuuteen, toimittanut Nurkka, N. & Saikko, S. Saimaan ammattikorkeakoulun julkaisuja. Luettu 4.11.2020.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/127734/Ensihoidon%20turvallisuusjulkaisu%20lopullinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sisäministeriön julkaisu 1/2014. Perhe- ja lapsisurmien ehkäisy ja estäminen ja viranomaisten välinen tiedonvaihto.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79016/Perhe-%20ja%20lapsisurmien%20ehkaisy%20ja%20estaminen%20ja%20viranomaisten%20valinen%20tiedonvaihto.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2018c. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen. Luettu 03.11.2020. www.thl.fi > Käsikirjat > Lastensuojelun käsikirja > Työprosessit > Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojeluasian vireilletulo > Lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2020. Lähisuhdeväkivalta. Luettu 29.10.2020.
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lahisuhdevakivalta

Tilastokeskus 2020. Aikuisista perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista 76,8 prosenttia naisia. Luettu 27.10.2020. https://www.stat.fi/til/rpk/2019/15/rpk_2019_15_2020-06-02_tie_001_fi.html

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki, Tammi.

Väkivaltakäsitteiden sanasto. 2020. Bildjuschkin, K., Ewalds, H., Hietamäki, J., Kettunen, H., Koivula, T. Mäkelä, J., Nipuli, S., October, M., Peltonen, J. & Siukola, R. Työpäpaperi 1/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 31.10.2020.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139150/URN_ISBN_978-952-343-211-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Walker, L. 1989. Psychology and Violence Against Women. *American Psychologist*. 44:4, 695 – 702.

LIITTEET

Liite 1. Tarkistuslista ensihoitajalle

ENSIHOITAJAN OHJE VIRANOMAISTEN VÄLISESTÄ TIETOJENVAIHDOSTA

PITÄÄ KERTOA POLIISILLE:

- lapseen kohdistunut rikosepäily, josta rangaistusmaksimi 2 vuotta tai enemmän (seksuaalirikokset, pahoinpitely ja sitä vakavammat rikokset)

VOIT KERTOA POLIISILLE:

- potilaan henkilö- ja yhteystiedot
- yksilöitävä epäily valmisteilla olevasta henkeen tai terveyteen kohdistuvasta rikoksesta
- henkilö sopimaton pitämään hallussa ampuma-asetta
- asiakkaan suostumuksella myös muista rikoksista

PITÄÄ KERTOA SOSIAALITOIMELLE:

- lapseen kohdistunut seksuaalirikos tai pahoinpitely taikka sitä vakavampi rikos
- lapsen hoito, huolenpito, kehitystä vaarantava olosuhde tai lapsen oma käyttäytyminen herättää huolta
- henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään taikka turvallisuudestaan

VOIT KERTOA SOSIAALITOIMELLE:

- potilaan henkilö- ja yhteystiedot
- potilaan suostumuksella muut tarpeelliset tiedot

Liite 2. Tarkistuslista poliisille

**POLIISIN OHJE VIRANOMAISTEN VÄLISESTÄ
TIETOJENVAIHDOSTA**VOIT KERTOA ENSIHOIDOLLE:

- painava syy yksittäistapauksessa, kun kyseessä henki/terveys, vapaus, merkittävä ympäristö- tai omaisuusvahinko
- asiakkaan henkilö- ja yhteystiedot
- asiakkaan suostumuksella muut tarpeelliset tiedot

PITÄÄ KERTOA SOSIAALITOIMELLE:

- lapsen kohdistunut rikos, lapsen hoito, huolenpito, kehitystä vaarantava olosuhde tai lapsen oma käyttäytyminen herättää huolta

VOIT KERTOA SOSIAALITOIMELLE:

- painava syy yksittäistapauksessa, kun kyseessä henki/terveys, vapaus, merkittävä ympäristö- tai omaisuusvahinko
- asiakkaan henkilö- ja yhteystiedot
- asiakkaan suostumuksella muut tarpeelliset tiedot

Liite 3. Tarkistuslista sosiaalitoimelle

**SOSIAALITYÖNTEKIJÄN OHJE VIRANOMAISTEN
VÄLISESTÄ TIETOJENVAIHDOSTA**PITÄÄ KERTOA ENSIHOIDOLLE:

- virka-aputehtävän suorittamiseksi välttämättömät tiedot

VOIT KERTOA ENSIHOIDOLLE:

- asiakkaan henkilö- ja yhteystiedot
- asiakkaan suostumuksella muut tarpeelliset tiedot

PITÄÄ KERTOA POLIISILLE:

- virka-aputehtävän suorittamiseksi välttämättömät tiedot
- lapseen kohdistunut seksuaalirikos tai muu rikos, josta rangaistusmaksimi 2 vuotta (pahoinpitely tai sitä vakavammat rikokset)

VOIT KERTOA POLIISILLE:

- tarpeelliset tiedot rikoksessa, josta rangaistusmaksimi vähintään 4 vuotta
- lievemmästä rikoksesta, jos erityinen peruste (esim. lapsen etu)
- yksilöitävä epäily valmisteilla olevasta henkeen tai terveyteen kohdistuvasta rikoksesta
- asiakkaan henkilö- ja yhteystiedot
- asiakkaan suostumuksella myös muista rikoksista